

Алла Петренко-Лисак,

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри галузевої соціології, факультет соціології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ХОЧЕШ БУТИ ЩАСЛИВИМ У МІСТІ – ЕВОЛЮЦІОНУЙ І ВМІЙ НАСОЛОДЖУВАТИСЬ ЖИТТЯМ

(Рецензія на книги: Роймер, Й. (2017). Homo urbanus.

Парадокс еволюції. 3 нід. пер. Я. Довгополий.

Київ, Вид-во Жупанського, 136 с.; Кидуэлл, П. (2018).

Психология города. Как быть счастливым в мегаполисе.

Пер. с англ. Екатерины Поповой. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 288 с.)

Людина істота тілесна і чуттєва. Рівень урбанізації зростає, кількість міст збільшується, спосіб життя навіть поза містами стає урбаністичним і продиктованим традиціями, стилем та смислами мегаполісів. Однак ми маємо тіло, яке має власну еволюцію. Воно рухається в біологічному часі становлення виду, мутує, реагуючи на зміни ойкумени. Та й середовище, змінюване самою людиною, у «магічній» суб'єктній іпостасі відповідає їй взаємністю. Колообіг процесів у середовищах і між ними позначається на всіх типах природи: фізичній, біологічній, ментальній.

Спроби розібратися зі світом, його походженням, будовою, явищами розпочалися від тих давніх часів, від яких немає жодних достовірних джерел, але є здогадки, іноді навіть підтвержені науково обґрунтованими гіпотезами. Пройшовши довгий шлях пошуку відповідей, людство продовжує й надалі йти цим шляхом.

«Люди – дивні тварини». З цього речення починається екскурс від Йелле Роймера у вкрай дискусійне поле з'ясування майбутнього, до якого прийде наша людська сутність. Саме як біологічного виду. За назвою можна здогадатись, які перспективи виводить автор: це буде міський підвид Гомо - Homo urbanus. Еволюція природного добору зробить свою справу, і ми сьогодні станемо пращурами нашого нащадка, який буде істотою, придатною до життя передусім і переважно, або й тільки в

міському середовищі. Місто постане тією ойкуменою, яка матиме форму і вигляд, що відповідатиме еволюційному наслідку способу виживання виду Гомо. І це буде результат пошуку ідеального міста, комфортного, благополучного, без депресій і страхів... У пошук складових такого міста поринув і Пол Кідвелл.

Формула щастя і обрії майбуття в цих на перший погляд не схожих розвідках насправді виявилися досить пов'язаними – по-перше, це простір. По-друге, його творець і реципієнт – людина як жива істота, існування якої підкорене законам функціонування біологічного виду: від фізіологічного до психологічного. По-третє, важливим є фактор того, що наш вид є колективним. Виживимо ми якнайкраще й ефективніше, якщо правильно вибудовуватимемо групові відносини. І по-четверте, майбутнє як перспектива на основі здобутого багажу знань, відверте ігнорування яких є нерозумним.

Щасливою в місті людина буде почуватися, якщо вона буде відчувати себе захищеною, оточеною безпечним, зручним і естетично вивіреном простором, сповненим приємних звуків і запахів, достатністю світла та доступних площ. Проблема в індивідуальності. Кідуелл, як психолог, припускає розрізнення людей на інтровертів та екстравертів, що творить різноманітність як мінімум. А от Роймеру, як біологу, це глибоко байдуже, в еволюції він бачить передусім ефекти групування як такі, що переважають будь-які спроби індивідуалізації. Якщо Кідуелл прагне віднайти баланс навіть у формулі «золотого січення», то Роймер категоричний: людство не тільки не складніше за комах, птахів, риб чи окремих видів ссавців, але й на рівні клітин і мікроорганізмів ми не оригінали. Як і тварини чи навіть комахи, яких ми вважаємо нижчими за рівнем розвитку, ми також збудовуємося в різноманітні форми об'єднань, як то стада (у разі необхідності до захисту), зграї (у разі агресивної нападницької поведінки) і групи (в момент розподілу функцій/праці). Роймер наводить приклади перетворення на ці три форми поєднань у людей за фактично ідентичних стимулів (родини і сім'ї, поселення; воїни та фанати з хуліганями; професії та робітнича зайнятість). Як наслідок, тварини створюють системи, які мають соціальні характеристики, що відповідають надалі суспільним категоріям. А це створює, на думку Роймера, можливість спроектувати майбутнє того, як Гомо сапієнс пройде свій еволюційний шлях, вирішуючи досить схожі «умови задачі». Майбутнє людства пов'язане з урбанізаційними колоніями, стверджує він.

«Історія міст – лиш мізерний крок на тривалому шляху еволюції людства. У цій книзі я розповів, чому місто мусить забезпечувати єдність між нами та задовольняти вроджене тяжіння до природи». А це вже слова Кідуелла, якими він фіналізує свою роботу, у котрій генеральною лінією проходить теза про наш генетичний код, що веде своє коріння від прачасів, коли «склався» наш вид і зайняв свою нішу в природі. В аргументації обох авторів фігурує звернення до «вписаного в генетичну пам'ять» досвіду виживання в джунглях і скелях (від натхнення рослинністю як харчовим і заспокоїливим простором до жахів бути скаліченими комахами, плазунами та небезпечними рослинами)

та насолоди і спокою від водойм, коли, оточене хижаками, людство виживало в усвідомленні необхідності порозуміння зі співродичами для побудови тактик полювання і практик ведення господарства. Тому, яким би урбанізованим (типу бетонно-скляним) не був простір міст, людина все одно прагнучим бачити в ньому зелені куточки (від квітки на підвіконні до гранд-парків), водойми та водоспади (від фонтанів і струмочків до ставків, озер, річок і моря-океану), а там ще щоб якісь тваринки симпатичні водилися, теж урбанізовані, – так доводить Кідуелл. Водночас Роймер окремим прикладом демонструє той факт, що видова еволюція створила не тільки Гомінуса, але й вивела суто міського комашого мешканця – комара Лондонської підземки, який сформувався суто в міському просторі. А ще згадує чимало інших видів міських мешканців, ойкуменою яких колись були болота, ліси та хащі: білки, їжаки, різноманітні птахи тощо. Серед них чимало й таких, яких нам далеко неприємно бачити своїми сусідами в містах (пацюки, таргани, павуки). З часом західна культура відмовилася визнавати, що її естетичні вподобання сформовані інстинктами виживання і співжиття зі світом природи, цілком покладалася на канони краси, викарбовані мистецькими практиками... І отут пастка, адже обидва автори звертають увагу читача на той факт, що варто пам'ятати наше природне лоно становлення. Кідуелл згадує ієрархію потреб Маслоу на початку свого тексту, а Роймер нагадує про нас як про тварин, які, щоправда, не хочуть себе такими визнавати.

Отже, ми як своєрідно розвинений вид ссавців гомінідів, окрім фактично універсальної (притаманної значній більшості представників виду за численними даними досліджень, які наводяться в текстах) прихильності до природних ландшафтів, яку ми вперто тягнемо в урбаністичний простір для відчуття щастя, ми ще й мусимо мати на те все достатню кількість відповідних ресурсів (особистих, фінансових, статусних). Кідуелл зауважує, що вік, стать, вид зайнятості, сімейний стан та психотип особистості (інтроверт чи екстраверт, ступінь конформності, рівень креативності й відкритості, як вміння бачити свою відмінність від інших, емоційна стабільність та добросовісність, як готовність викладатися заради результату), а ще фінансовий стан, який дозволить приймати рішення про місце життя незалежно від зовнішніх обставин та волевиявлення рішень сторонніх (почасти вищих за соціальним статусом) людей, є тими вихідними факторами, що впливатимуть на особливості перебігу відчуття щастя та висування запитів до того, як має виглядати навколишній простір людини в місті. Кідуелл рухається від мікропростору дому, минаючи районний та офісний мезопростори, до публічних і масових макропросторів. І всі вони однаково мають містити такі характеристики, як помірні та врівноважені таємничість, химерність і вигадливість, упорядкованість і завершеність та доступна до розуміння складність. Природні пропорції, натуральні кольори та структури, матеріал та форми – ось наші глибоко підсвідомі вподобання, що значущі в контексті естетики, якими б різноманітними не були культурні ландшафти.

Для відчуття щастя ми маємо бути оточені допустимою для нашого комфорту кількістю особин нашого ж виду. Обидва автори стверджують: ми – колективні істоти. І наша безвихідь у тому, що ми мусимо розібратися з цією колективністю, навчитися нею оперувати з благою місією створити всім і кожному сприятливі умови для життєдіяльності, адже саме така форма існування є перспективною, якщо метою є виживання. А виживає найприспосованіший. І пристосовуватись доводиться не тільки до середовища, яке сьогодні, по суті, є антропогенним за формою, але й до нових практик згідно з мутацією, які неминуче нам, як людству, «світять», адже це природня реакція живих організмів на навколишнє середовище, частиною якого ми є.